

PAŽYMA DĖL VIEŠOJO SEKTORIAUS VIDAUS AUDITORIŲ KOMPETENCIJŲ TOBULINIMO GALIMYBIŲ

Ši pažyma parengta Finansų ministerijos specialistų atliktos viešojo sektoriaus vidaus auditorių kompetencijų tobulinimo galimybių analizės pagrindu. Analizė atlikta siekiant įgyvendinti Lietuvos Respublikos Seimo Audito komiteto 2023 m. gruodžio 13 d. protokolinio sprendimo Nr. 141-P-36 3 punktą ir pristatyti Finansų ministerijos vadovybei viešojo sektoriaus vidaus audito tarnybų (toliau – VAT) veiklos problemas, kurių dalis nustatyta viešojo sektoriaus vidaus auditorių kompetencijų tobulinimo srityje.

Finansų ministerija, vadovaudamasi *Lietuvos Respublikos vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymo* 3 straipsnio nuostatomis, formuoja valstybės politiką vidaus kontrolės ir vidaus audito srityse, organizuoja, koordinuoja ir kontroliuoja jos įgyvendinimą. Nors *teisės aktuose nėra nustatyta pareiga Finansų ministerijai užtikrinti viešojo sektoriaus vidaus auditorių kvalifikacijos tobulinimo proceso*, tačiau, įgyvendindama jai nustatytą tikslą, *ministerija atlieka metodinio vadovavimo funkcijas vidaus kontrolės ir vidaus audito srityse, analizuoja VAT veiklą ir teikia rekomendacijas dėl jos tobulinimo.*

Pagrindinis valstybės politikos *vidaus audito srityje* tikslas – siekti, kad visame **viešajame sektoriuje būtų atliekamos kokybiškos (atitinkančios tarptautinę gerąją vidaus audito praktiką) vidaus audito paslaugas**, kurios viešiesiems juridiniams asmenims padėtų tinkamai įgyvendinti jų veiklos tikslus.

Atitinkamai, efektyvias vidaus audito paslaugas (kai atliekama *tyrimo, vertinimo (užtikrinimo) ir konsultavimo* veikla) gali teikti tik reikiamus *įgūdžius, kvalifikaciją ir patirtį* vidaus audito srityje turintys darbuotojai.

❖ **Tarptautinės gerosios praktikos nuostatos dėl vidaus auditoriaus kompetencijų**

Vidaus auditorių instituto parengtuose *Pasauliniuose vidaus audito standartuose*¹ (toliau – Standartai) ir kituose tarptautinės gerosios vidaus audito profesinės praktikos dokumentuose vidaus auditoriams keliami aukšto žinių, įgūdžių ir gebėjimų lygio reikalavimai, nes vidaus auditoriaus veikla siekiama padėti gerinti viešojo juridinio asmens *valdymą, rizikos valdymą ir vidaus kontrolę*. **Standartai numato, kad aukšta vidaus auditoriaus kvalifikacija gali būti įrodoma nuolatiniu profesiniu tobulėjimu, o taip pat įgytais vidaus auditoriaus kvalifikaciją grindžiančiais dokumentais – tarptautiniais sertifikatais** (pavyzdžiui, suteiktu Sertifikuoto vidaus auditoriaus (angl. Certified Internal Auditor (CIA)®) vardu, Rizikos valdymo užtikrinimo sertifikatu (angl. Certificate in Risk Management Assurance) (CRMA)®), **nacionaliniais atestuoto (sertifikuoto) vidaus auditoriaus pažymėjimais** (pavyzdžiui, Latvijoje ir Slovėnijoje sukurtos nacionalinės

„Kiekvienas vidaus auditorius yra atsakingas už nuolatinį kompetencijos, reikalingos jo pareigoms vykdyti, tobulinimą ir taikymą.“

„Praktikuojantys vidaus auditoriai, įgiję profesinius vidaus audito sertifikatus, privalo laikytis tęstinio profesinio mokymo politikos ir vykdyti jų sertifikatams taikomus reikalavimus.“

¹ **Pasauliniai vidaus audito standartai** (angl. *Global Internal Audit Standards*), Vidaus auditorių institutas, 2024 m. (įsigaliojo nuo 2025 m. sausio 9 d.).

viešojo sektoriaus vidaus auditorių atestavimo (sertifikavimo) sistemos²) **ir kitais dokumentais**³.

Vidaus auditorių institutas taip pat yra parengęs „*Vidaus audito veiklos kompetencijų pagrindus*“⁴, kuriuose nustatytos svarbiausios siektinos vidaus auditorių kompetencijos – *profesionalumas, gebėjimas vykdyti veiklą, gebėjimas vertinti aplinką, lyderystė ir komunikacija* – taikomos tam tikrose vidaus audito veiklos srityse, bei jų įvertinimo lygiai: *bendrasis supratimas, praktinės žinios, ekspertinė patirtis*. Minėto dokumento nuostatomis rekomenduojama vadovautis įdarbinant naują VAT personalą ar rengiant vidaus auditorių mokymų planus.

Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – EBPO) leidiniuose dažnai pažymima, kad **darbuotojų kompetencijų ugdymas yra svarbiausia viešojo sektoriaus valdysenos dalis** visose EBPO šalyse narėse. Priklausomai nuo šalies institucinės sistemos, gali skirtis darbuotojų kompetencijų tobulinimo sistemos institucinė priežiūra, taip pat kas yra atsakingas už mokymų inicijavimą, koordinavimą ir administravimą⁵. EBPO ekspertai taip pat pažymi, kad turima *akreditacija* (sertifikatas⁶) *gali būti svarbus vidaus auditoriaus profesionalumo rodiklis*. Viešojo sektoriaus institucijos galėtų remti savo vidaus audito darbuotojus, kad jie taptų Vidaus auditorių instituto nariais ir siektų įgyti Sertifikuoto vidaus auditoriaus (CIA) vardą. Institucija gautų didelę naudą iš vidaus audito darbuotojų akreditacijos siekimo rėmimo, nes ji įgytų apmokyto ir profesionalaus vidaus auditoriaus išteklius⁷.

❖ **Reglamentavimas Lietuvos Respublikos teisės aktuose dėl vidaus auditoriaus kvalifikacijos tobulinimo**

- *Vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatyme* yra nustatyta vidaus auditoriaus teisė tobulinti savo kvalifikaciją⁸. VAT vadovui priskirta kompetencija tobulinti savo kvalifikaciją ir sudaryti sąlygas ją tobulinti vidaus auditoriams⁹.

² **Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO)** ekspertų siūlymu Finansų ministerijos specialistai 2026 metais kreipėsi į kelių šioje srityje pažengusių Europos šalių atsakingas institucijas.

³ **Standartai:**

II sritis – Etika ir profesionalumas, apimanti 3.1 Standartą – *Kompetencija* ir 3.2 Standartą – *Tęstinis profesinis tobulėjimas* (vidaus auditoriai privalo palaikyti ir nuolat tobulinti savo kompetenciją, kad pagerintų vidaus audito paslaugų veiksmingumą ir kokybę. Praktikuojantys vidaus auditoriai, įgiję profesinius vidaus audito sertifikatus, privalo laikytis tęstinio profesinio mokymo politikos ir vykdyti jų sertifikatams taikomus reikalavimus).

III sritis – Vidaus audito funkcijos valdysena, apimanti 7.2 Standartą – *Vidaus audito vadovo kvalifikacija* (vidaus audito vadovas privalo išlaikyti ir tobulinti kvalifikaciją ir kompetenciją, būtiną valdybos numatytiems vaidmenims ir pareigoms atlikti).

Efektvios vidaus audito veiklos organizavimo viešajame sektoriuje gairės (angl. *Building an Effective Internal Audit Function in the Public Sector*, 2nd Edition), Vidaus auditorių institutas, 2024 m. (geroji vidaus audito praktika ir praktiniai patarimai, padedantys organizuoti vidaus audito funkciją viešajame sektoriuje, apimantys nuostatas dėl VAT personalo kompetencijų).

⁴ **Vidaus audito veiklos kompetencijų pagrindai** (angl. *Internal Audit Competency Framework*), Vidaus auditorių institutas, 2022 m.

⁵ OECD (2020), **OECD Public Integrity Handbook**, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/ac8ed8e8-en> (8 Capacity building).

⁶ Sertifikatai, kurie tarptautiniu mastu yra pripažįstami kaip įrodantys aukštą profesionalumo lygį *vidaus audite*, yra šie: Sertifikuotas vidaus auditorius® (angl. Certified Internal Auditor® (CIA®)), Sertifikuotas viešojo sektoriaus buhalteris (angl. Certified Public Accountant (CPA)) ir Sertifikuotas valstybinio sektoriaus audito profesionalas® (angl. Certified Government Auditing Professional® (CGAP®)).

⁷ OECD (2018), **Internal Audit Manual for the Greek Public Administration**, OECD Public Governance Reviews, OECD Publishing Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264309692-en> (2.2.4. Accreditation and certification).

⁸ **Vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymo** 12 straipsnio 2 dalies 6 punktą.

⁹ **Vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymo** 11 straipsnio 2 dalies 9 punktą.

- *Vidaus auditorių profesinės etikos principų apraše*¹⁰ nustatytas vidaus auditoriaus profesinės kompetencijos principas, įpareigojantis vidaus auditorių nuolat tobulinti savo vidaus auditoriaus kvalifikaciją, gilinti žinias¹¹.

Šiuo metu viešųjų juridinių asmenų vidaus auditorių kvalifikacijos tobulinimą (kaip ir bet kurios kitos viešojo juridinio asmens veiklos srities darbuotojų kvalifikacijos tobulinimą) reglamentuoja Valstybės tarnybos įstatymo įgyvendinamasis teisės aktas – *Aukštesniųjų vadovų kompetencijų ugdymo ir valstybės tarnautojų kvalifikacijos tobulinimo tvarkos aprašas*¹², nustatantis bendrą aukštesniųjų vadovų kompetencijų ugdymo ir valstybės tarnautojų kvalifikacijos tobulinimo organizavimo tvarką. Taigi, nėra jokios atskiros sistemos (mechanizmo) teisiniame reguliavime nustatytoms kvalifikacijos tobulinimo vidaus audito srityje teisėms realizuoti.

❖ Viešojo sektoriaus vidaus auditorių kompetencijų tobulinimo srityje nustatytos problemos

Finansų ministerijos specialistai, analizuodami viešųjų juridinių asmenų VAT veiklą (išnagrinęję 2023–2024 m. metinėse VAT veiklos ataskaitose pateiktą informaciją, susipažinę su 2022–2025 m. išorinių VAT veiklos vertinimų ataskaitose nurodytais pastebėjimais, atlikę viešojo sektoriaus vidaus auditorių kvalifikacijos tobulinimo analizę, dalyvaudami įvairaus formato darbinuose pasitarimuose su viešojo sektoriaus vidaus auditoriais), nustatė šias viešojo sektoriaus vidaus auditorių kompetencijų tobulinimo srityje aktualias problemas:

I problema: viešojo sektoriaus vidaus auditoriams pritaikytų (specializuotų) mokymų trūkumas

Dalis VAT vadovų metinėse VAT veiklos ataskaitose pažymėjo, ką pastebėjo ir Finansų ministerijos specialistai, atlikę viešojo sektoriaus vidaus auditorių kvalifikacijos tobulinimo analizę, kad rinkoje gana maža pasiūla vidaus auditoriams pritaikytų (specializuotų) ir VAT poreikius bei viešųjų juridinių asmenų finansines galimybes atitinkančių mokymų. Daugiausiai siūlomi į bendrųjų gebėjimų stiprinimą orientuoti, fragmentiški atskirų temų mokymai, pasigendama testinių specializuotų mokymų (pavyzdžiui, veiklą pradedantiems vidaus auditoriams ar pan.). Be to, kaip metinėse VAT veiklos ataskaitose pažymėjo dalis VAT vadovų, mokymų kokybė ne visada tenkina ir atliepia vidaus auditorių poreikius.

Pažymėtina, kad 2022–2024 m. atliktų išorinių VAT veiklos vertinimų metu buvo nustatyti šie dažniausiai VAT veikloje pasitaikantys trūkumai, kurie galimai identifikuoja ir prioritetines vidaus auditoriams reikalingų mokymų temas:

- ✓ metinis VAT veiklos planavimas nepagrįstas rizikos vertinimu;
- ✓ vidaus audito planavimas (tikslai ir apimtis) nesusietas su išankstinio rizikos vertinimo rezultatais (arba šis vertinimas nėra atliekamas);
- ✓ darbo dokumentai nepagrindžia vidaus audito ataskaitoje teikiamų pastebėjimų, išvadų ir rekomendacijų;
- ✓ pateikiamas bendras vidaus kontrolės įvertinimas, tačiau vidaus kontrolė nevertinama pagal penkis vidaus kontrolės elementus.

Papildomai pažymėtina, kad įvertinant tai, kad 2024–2025 m. didžiausių rizikų sąrašė kibernetinio saugumo srityje užima pirmąją vietą¹³ ir tai, kad Vidaus auditorių institutas išleido naują

¹⁰ Patvirtintas Lietuvos Respublikos finansų ministro 2019 m. gruodžio 23 įsakymu Nr. 1K-402 „Dėl vidaus audito įgyvendinimo“ (2025 m. gruodžio 23 d. įsakymo Nr. 1K-319 redakcija).

¹¹ *Vidaus auditorių profesinės etikos principų aprašo* 2.3.3 papunktis.

¹² Patvirtintas Vyriausybės 2018 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 1176 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo įgyvendinimo“ (nauja redakcija išdėstytas 2023 m. gruodžio 20 d. nutarimu Nr. 998).

Aprašo 2 punktas: „Valstybės pareigūnams, statutiniams valstybės tarnautojams, žvalgybos pareigūnams ir darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartį valstybės ir savivaldybių institucijose ir įstaigose, Aprašo nuostatos taikomos tiek, kiek valstybės pareigūnų, statutinių valstybės tarnautojų, žvalgybos pareigūnų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartį valstybės ir savivaldybių institucijose ir įstaigose, kvalifikacijos tobulinimo nereglamentuoja kiti teisės aktai“.

¹³ Vidaus auditorių instituto „Risk in Focus“ ataskaitose.

„Kibernetinio saugumo teminį reikalavimą“¹⁴ ir jo naudotojo vadovą¹⁵, o vidaus auditoriams ypač svarbu didinti kompetencijas atliekant šios viešųjų juridinių asmenų veiklos srities vidaus auditus, mokymai *kibernetinio saugumo vidaus audito temomis kaip prioritetiniai* yra aktualūs viso viešojo sektoriaus vidaus auditoriams. Taip pat Standartuose nurodyta, kad visi vidaus audito specialistai turėtų išklaudyti ir *etikos srities* tęstinius profesinius mokymus¹⁶. Labai svarbu vidaus auditoriams neatsilikti nuo technologijų raidos bei savo darbe imti dažniau taikyti pažangius darbo įrankius, metodus, programas ir pan. (pavyzdžiui, apdorojant didelius duomenų srautus, rengiant vidaus audito ataskaitas *panaudoti dirbtinio intelekto (DI) siūlomas galimybes* ir kt.), o tam taip pat reikalingi mokymai.

II problema: panaikinta nacionalinė viešojo sektoriaus vidaus auditorių atestavimo sistema

Lietuvos Respublikoje iki 2018 m. veikė viešojo sektoriaus vidaus auditorių kvalifikacijos tobulinimo sistema. 2009–2018 m. *veikė nacionalinė viešojo sektoriaus vidaus auditorių atestacijos sistema*, suteikusi galimybę Lietuvos Respublikoje įgyti atestuoto viešųjų juridinių asmenų vidaus auditoriaus vardą¹⁷. *Finansų ministerija buvo atsakinga* už vidaus auditorių mokymo, kvalifikacijos kėlimo ir atestavimo koordinavimą, o mokymai ir vidaus auditorių atestacija buvo organizuojami pasitelkiant tuo metu veikusį Finansų ministerijos mokymo centrą.

Vidaus auditorių atestacijos¹⁸ tikslas – įvertinti vidaus auditorių žinias ir gebėjimus, įgytus pagal 6 modulių mokymų programas, ir skatinti juos nuolat tobulėti. Vidaus auditoriams įgyti viešųjų juridinių asmenų vidaus auditoriaus atestatą *buvo nustatyti minimalūs išsilavinimo ir praktinio darbo patirties vidaus audito srityje reikalavimai*. Pažymėtina, kad *vidaus auditorių atestacija nebuvo privaloma*. Tačiau viešojo sektoriaus vidaus auditoriai aktyviai dalyvavo mokymo ir atestacijos procesuose – per visą vidaus auditorių atestacijos sistemos veikimo laikotarpį atestuoto viešųjų juridinių asmenų vidaus auditoriaus vardas buvo suteiktas 267 vidaus auditoriams, tai sudarė apie 50 procentų tuo metu visų viešajame sektoriuje dirbusių vidaus auditorių.

Vidaus auditorių atestacijos sistema buvo gerai įvertinta Vidaus auditorių instituto ekspertų¹⁹. Valstybės kontrolės auditoriai, atlikę valstybinį auditą²⁰, taip pat pažymėjo, kad vidaus auditorių atestacija iš esmės prisidėjo prie visos vidaus audito sistemos tobulinimo. Šią mokymų sistemą teigiamai vertino ir patys vidaus auditoriai²¹.

¹⁴ **Kibernetinio saugumo teminis reikalavimas** (angl. *Cybersecurity Topical Requirement*), Vidaus auditorių institutas, 2025 m. (įsigaliojo 2026 m. vasario mėn. 5 d.).

¹⁵ **Kibernetinio saugumo teminio reikalavimo naudotojo vadovas** (angl. *Cybersecurity Topical Requirement User Guide*), Vidaus auditorių institutas, 2025 m. (įsigaliojo 2026 m. vasario mėn. 5 d.).

¹⁶ **Standartai: II sritis – Etika ir profesionalumas**, apimanti 3.1 Standartą – *Kompetencija* ir 3.2 Standartą – *Tęstinis profesinis tobulėjimas* (Įgyvendinimo aspektai: Vidaus auditorių institutas reikalauja, kad jos pažymėjimų turėtojai baigtų *etikos srities mokymus*, kurie sudaro privalomojo tęstinio profesinio mokymo dalį. Nors šis reikalavimas susijęs būtent su Vidaus auditorių instituto sertifikatais, visi vidaus audito specialistai turi reguliariai baigti etikos srities tęstinį profesinį mokymą arba mokymus.)

¹⁷ Lietuvos viešųjų juridinių asmenų vidaus auditorių atestacijos sistema buvo sukurta įgyvendinant ES lėšomis finansuojamą Pereinamojo laikotarpio institucijų plėtros priemonės projektą „Valstybės tarnautojų, dirbančių finansų kontrolės ir vidaus audito srityje, administracinių gebėjimų stiprinimas“.

¹⁸ **Vidaus auditorių atestacijos nuostatai**, patvirtinti finansų ministro 2009 m. kovo 9 d. įsakymu Nr. 1K-057 „Dėl vidaus auditorių ir asmenų, dirbančių vidaus audito srityje, atestacijos“.

¹⁹ Vidaus auditorių institutas teigiamai įvertinimo parengtą vidaus auditorių mokymo programą ir pateikė išvadą, kad programa atitinka (tuo metu galiojusio) Vidaus audito profesinės praktikos standarto 1200 „Profesionalumas“ atitinkamo praktinio patarimo 1210-1 reikalavimus bei pažangią vidaus audito, vidaus auditorių mokymo praktiką.

2007 metais Viešosios politikos ir vadybos institutas atliko vertinimą (Vertinimo ataskaita pateikta Europos Komisijai). Konstatuota, kad Vidaus auditorių ir kito personalo akreditavimo sistema gali sudaryti inovatyvų rezultatą ES lygiu.

²⁰ Valstybinio audito ataskaita „Ar sudarytos sąlygos viešojo sektoriaus vidaus kontrolės sistemai efektyviai veikti“ (2017-03-29 Nr. VA-P-50-3-6).

²¹ Minėto valstybinio audito metu buvo apklausti 92 VAT vadovai, iš kurių 96,7 proc. atsakė, kad mokymų arba atestacijos metu įgytos žinios ir gebėjimai jiems padeda vertinti vidaus kontrolės sistemą.

Nuo 2018 m. keitėsi viešojo sektoriaus darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo politika, likviduotas Finansų ministerijos mokymo centras, taip pat uždaryta ir vidaus auditorių atestacijos programa. Nuo 2020 m. Finansų ministerijai nebepriskirta funkcija koordinuoti vidaus auditorių mokymo, kvalifikacijos tobulinimo ir atestavimo²².

Pažymėtina, kad nuo 2018 m. viešojo sektoriaus vidaus auditorių kvalifikacijos tobulinimą vykdo privataus sektoriaus įstaigos. Tačiau akivaizdu, kad panaikinus Finansų ministerijos koordinuojamą viešojo sektoriaus vidaus auditorių atestacijos sistemą mokymų rinkoje neatsirado šią sistemą keičiančios nacionalinės vidaus auditorių atestavimo (sertifikavimo) sistemos, atitinkančios pažangią tarptautinę praktiką ir sudarančios galimybę viešojo sektoriaus vidaus auditoriams įgyti tęstiniu specializuotu mokymu pagrįstų žinių, o savo turimus įgūdžius ir kompetenciją įrodyti įgyjant viešojo sektoriaus atestuoto (sertifikuoto) vidaus auditoriaus vardą. Tai pažymėjo ir EBPO ekspertai, atlikdami EBPO viešojo sąžiningumo rodiklių vertinimą ir analizuodami viešojo sektoriaus vidaus kontrolės ir rizikų valdymo mechanizmų efektyvumą Lietuvos Respublikoje²³.

III problema: ribotas Finansų ministerijos vaidmuo vidaus auditorių kvalifikacijos tobulinimo koordinavimo procese

Remiantis ES stojimo reikalavimais, valstybės narės, kurios prisijungė prie ES nuo 2004 m., turėjo įgyvendinti vieną iš reikalavimų – įsisteigti „centrinę harmonizavimo funkciją/padalini“ (angl. *Central Harmonisation Function/Unit*) (toliau – CHF) (*mūsų valstybėje atitikmuo – Finansų ministerijoje įsteigta Vidaus audito ir kontrolės metodologijos grupė*), kurios pagrindinis tikslas – palaikyti vidaus kontrolės ir vidaus audito plėtrą visame viešajame sektoriuje, kad ji būtų įgyvendinama remiantis vidaus kontrolės ir vidaus audito metodikomis, parengtomis atsižvelgiant į tarptautiniu mastu pripažintus standartus ir kitą gerąją praktiką. Pagal tarptautinę gerąją vidaus kontrolės ir vidaus audito praktiką, CHF funkcijos įprastai apima ir už vidaus kontrolės įgyvendinimo priežiūrą atsakingų darbuotojų bei vidaus auditorių mokymų sistemų koordinavimą, vidaus auditorių sertifikavimo, koordinavimo ir tinklų kūrimo funkcijų įgyvendinimą²⁴.

Atkreiptinas dėmesys į nuo 2020 m. pasikeitusį Finansų ministerijos vaidmenį vidaus auditorių kvalifikacijos tobulinimo procese. Iki 2019 m. gruodžio 31 d. galiojusioje Vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymo redakcijoje Finansų ministerijai buvo priskirta kompetencija – koordinuoti viešųjų juridinių asmenų vidaus auditorių mokymą, kvalifikacijos kėlimą ir atestavimą²⁵. Ši funkcija buvo vykdoma kartu su mokymus organizuojančia institucija – Finansų ministerijos mokymo centru²⁶.

Nuo 2020 metų įsigaliojus naujos redakcijos Vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymui, šios nuostatos nebeliko, todėl šiuo metu Finansų ministerija nebėra atsakinga už vidaus auditorių mokymų koordinavimą ir nebeturi įtakos kvalifikacijos tobulinimo kokybei, jos priežiūrai ar kontrolei. Taigi, teisės aktuose nėra nustatyta pareiga Finansų ministerijai užtikrinti viešojo sektoriaus vidaus auditorių kvalifikacijos tobulinimo proceso.

❖ Siūlomos viešojo sektoriaus vidaus auditorių kompetencijų tobulinimo srityje nustatytų problemų sprendimo galimybės (alternatyvos)

²² Ši funkcija buvo nustatyta iki 2019 m. galiojusioje Vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymo redakcijoje (2002-12-10 Nr. IX-1253, 11 str. 1 d. 1–3 p.).

²³ OECD (2022-2024), **OECD Public Integrity Indicators**, Effectiveness of internal control and risk management, <https://oecd-public-integrity-indicators.org/indicators/1000055> (Principle 10. Effectiveness of internal control and risk management mechanisms for safeguarding public integrity).

²⁴ European Commission, Discussion Paper No. 6 „Public Internal Control Systems in the European Union. The Central Harmonisation function“ (Public Internal Control, An EU approach, Ref. 2015-3).

²⁵ 11 straipsnio 1 dalies 3 punktą.

²⁶ Finansų ministerijos mokymo centras likviduotas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. balandžio 12 d. nutarimu Nr. 268 „Dėl Finansų ministerijos mokymo centro veiklos nutraukimo“.

Dėl I ir II nustatytų problemų

1. Bendradarbiavimas su Viešojo valdymo agentūra (toliau – VVA), organizuojančia centralizuotą valstybės tarnautojų kvalifikacijos tobulinimą pagal Valstybės tarnautojų kvalifikacijos tobulinimo prioritetų sąrašą

Vadovaujantis Standartų nuostatomis, vidaus auditoriai turėtų ugdyti kompetencijas, susijusias su *valdymo, rizikos valdymo, kontrolės procesais, bendravimu ir bendradarbiavimu, duomenų rinkimo, analizės ir vertinimo metodais, priežiūros procesais ir vadovavimu, ekonominių, aplinkosauginių, teisinių, politinių ir socialinių sąlygų rizika ir galimu poveikiu, organizacijai ir viešajam sektoriui svarbiais įstatymais, kitais teisės aktais ir praktiniu jų taikymu, informacinėmis technologijomis, finansų valdymu* ir kt.²⁷ Finansų ministerijos specialistų nuomone, dalis šių temų galimai atitinka Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytus valstybės tarnautojų kvalifikacijos tobulinimo prioritetus: lyderystės įgūdžių, finansinių – analitinių kompetencijų, skaitmeninių kompetencijų tobulinimą²⁸. Todėl Finansų ministerija raštu²⁹ kreipėsi į VVA, kaip instituciją, atsakingą už centralizuotą valstybės tarnautojų ugdymą bei įgyvendinančią ES lėšomis finansuojamą projektą „Strateginių kompetencijų nustatymo, ugdymo ir palaikymo sistemos sukūrimas ir diegimas viešajame sektoriuje“, prašydama padėti spręsti viešajame sektoriuje susiformavusias problemas, susijusias su viešojo sektoriaus vidaus auditorių kvalifikacija ir jos tobulinimu bei nepakankamomis viešojo sektoriaus darbuotojų kompetencijomis vidaus kontrolės įgyvendinimo srityje. 2024 m. lapkričio 19 d. įvyko Finansų ministerijos specialistų ir VVA atsakingų darbuotojų susitikimas dėl galimų sprendimų kompetencijų ugdymui šio vykdomo projekto ir centralizuoto ugdymo apimtyje.

Šiuo metu Finansų ministerijos ir VVA darbuotojų bendradarbiavimas nevyksta dėl, VVA nuomone, *per mažo mokymuose galimai dalyvausiančių vidaus auditorių skaičiaus* ir atskirų vidus kontrolės ir vidaus audito klausimų specifikos.

2. Bendradarbiavimas su valstybiniais universitetais, vykdančiais vidaus audito arba audito mokymo programas

Kita svarstyтина alternatyva – bendradarbiavimas su kuriuo nors valstybiniu universitetu. Tokio pobūdžio bendradarbiavimas galėtų būti įforminamas atitinkamo universiteto ir Finansų ministerijos pasirašytu *bendradarbiavimo susitarimu* (ar *memorandumu*), kuriame būtų susitariama dėl bendradarbiavimo apimties, proceso teikiant ekspertinę pagalbą bei kitų aspektų.

Pažymėtina, kad Finansų ministerijos specialistai turėjo kelis neformalius darbinis susitikimus su valstybinių universitetų atstovais, kurių metu siekta išsiaiškinti tokio bendradarbiavimo susitarimo sudarymo ir įgyvendinimo galimybes, ir aptartas preliminarus galimas veikimo algoritmas:

- pasirašoma bendradarbiavimo sutartis su universitetu dėl vidaus auditorių ir už vidaus kontrolę atsakingų darbuotojų kompetencijų ugdymo;
- parengiamos atskiros programos, pavyzdžiui, pradedantiesiems vidaus auditoriams ir pažengusiems vidaus auditoriams, atskira programa – už vidaus kontrolę atsakingiems darbuotojams. Programų parengimui pasitelkiami universiteto ir Finansų ministerijos žmogiškieji išteklių arba galbūt yra galimybė rengti ES lėšomis finansuojamą projektą;
- vėliau svarstyтина „atnaujinti“ vidaus auditorių sertifikavimo sistemą – išklausus tęstinius mokymus būtų įteiktas pažymėjimas (arba suteiktas atestuoto (sertifikuoto) viešojo sektoriaus vidaus auditoriaus vardas);
- finansavimas: dalyviai (juos siunčiančios institucijos) apmokėtų už kursus/ mokymus.

²⁷ **Standartai. 3.1 standartas. Kompetencija.**

²⁸ Valstybės tarnautojų kvalifikacijos tobulinimo prioritetų sąrašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 1176 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo įgyvendinimo“ (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2023 m. gruodžio 20 d. nutarimo Nr. 998 redakcija).

²⁹ 2024 m. spalio 28 d. raštas Nr. 6K-24/5793 „Dėl viešojo sektoriaus kompetencijų ugdymo vidaus audito ir vidaus kontrolės srityse“.

Iš Finansų ministerijos būtų tikimasi: nuolat identifikuoti/ atnaujinti vidaus auditorių ir už vidaus kontrolę atsakingų darbuotojų mokymų temų poreikį (pagal metinėse VAT veikose ataskaitose ir vidaus kontrolės ataskaitose pateiktus duomenis, išorinių VAT veiklos vertinimų rezultatus); dalyvauti prižiūrint/ tobulinat mokymų sistemą, kad būtų atlieptos naujausios Vidaus auditorių instituto parengtų dokumentų/ gairių/ ir kitos tarptautinės gerosios praktikos (COSO ERM, ISO ir pan.) tendencijos.

Teigiami aspektai:

- 1) būtų sprendžiama viešojo sektoriaus vidaus auditorių kompetencijų ugdymo sistemos kūrimo problema;
- 2) padėtų auginti ir stiprinti viešojo sektoriaus kompetencijas vidaus audito ir vidaus kontrolės (rizikų valdymo) srityse;
- 3) būtų sukurta reguliarių ir tvarių mokymų, skirtų vidaus auditoriams ir už vidaus kontrolę atsakingiems asmenims, sistema;
- 4) būtų rengiami nauji seminarai ir medžiaga, organizuojamas lektorių apmokymas, kuriamas bendradarbiavimas su kitomis švietimo institucijomis tinklas.

Neigiami aspektai:

- 1) galimai ilgai užtruktų tokios sistemos kūrimas dėl iš anksto planuojamo valstybinių universitetų lektorių užimtumo;
- 2) laikui imlus procesas dėl bendradarbiavimo susitarimo parengimo/ pasirašymo ir kt. procedūrų.

3. Bendradarbiavimas su Vidaus auditorių asociacija, kurios vienas iš veiklos tikslų – kelti profesinį vidaus auditorių lygį bei kvalifikaciją, organizuoti vidaus auditorių mokymą, atestavimą bei kvalifikacijos kėlimą

Svarstyti galimybė – Finansų ministerijos ir Vidaus auditorių asociacijos bendradarbiavimo susitarimas dėl viešojo sektoriaus vidaus auditorių mokymų. Galimai tam reikėtų inicijuoti pokyčius Vidaus auditorių asociacijos organizuojamų kvalifikacinių vidaus auditorių mokymų programose, šiuos mokymus pritaikant viešajam sektoriui (viešojo sektoriaus specifikai), sudarant lankstesnes sąlygas kvalifikacijos tobulinimui (pvz., numatant galimybę dalyvauti atskirų temų mokymuose). Svarbu užtikrinti, kad Finansų ministerija turėtų galimybę teikti pasiūlymus dėl vidaus auditorių mokymų, atliktų šių mokymų kokybės priežiūrą.

Galima rizika – Vidaus auditorių asociacijos organizuojami mokymai viešajam sektoriui gali būti per brangūs, orientuoti daugiausiai į privatų sektorių (AB ir UAB) ir remtusi tik tarptautine gerąja vidaus audito praktika.

4. Bendradarbiavimas su Valstybės kontrolės audito metodologais (Inovacijų ir metodologijos departamentu)

Kaip pažymi EBPO ekspertai, Aukščiausios audito institucijos, kuriose įprastai dirba daug išorės audito specialistų/ profesionalų, naudojami plačiais vidiniais žinių mainais ir vidinėmis mokymo galimybėmis. Priešingai, vidaus audito padaliniai, būdami mažesni, dažnai susiduria su sunkumais inicijuodami informacijos mainus ir gali turėti ribotas mokymų galimybes dėl nepakankamos vadovybės paramos³⁰.

Svarstyti galimybė sudaryti tarpinstitucinio (tarp Valstybės kontrolės ir Finansų ministerijos) bendradarbiavimo susitarimą auditorių/ vidaus auditorių kompetencijų didinimo srityje ir sudarant galimybę viešojo sektoriaus vidaus auditoriams dalyvauti bendruose Valstybės kontrolės organizuojamuose vidiniuose mokymuose. *Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Valstybės kontrolė auditus*

³⁰ OECD (2024), **Enhancing Co-operation between Internal and External Auditors**, OECD Public Governance Policy Papers, OECD Publishing Paris,

atlieka pagal INTOSAI ir TAS standartus (kurie skirti išorės auditoriams). Taigi, galimybė vidaus auditoriams išklaudyti mokymus pagal Standartus būtų ribota.

5. E – mokymo programų modulių vidaus auditoriams parengimas, patalpinant juos į virtualią mokymo aplinką, testavimo / atsiskaitymo sistemos įdiegimas

Svarstyтина galimybė Finansų ministerijai rašyti projektą, galimai panaudojant ES paramos lėšas, ir gauti finansavimą viešajam pirkimui vykdyti.

Sistema galėtų būti kuriama panaši į viešųjų pirkimų specialistų rengimo programą, į ekstremalių situacijų (gaisro, karo atvejo ir pan.) prevencijos mokymo programą (su testavimo / atsiskaitymo galimybe). Kol kas vidaus auditoriai šią alternatyvą vertina skeptiškai pažymėdami tai, kad vidaus auditoriams labiau aktualūs ir reikalingi į praktiką orientuoti („gyvi“) mokymai, kurių metu būtų galima klausti, diskutuoti, dalintis gerąja patirtimi ir pan.

Dėl III nustatytos problemos

Jeigu būtų siekiama Finansų ministerijai nustatyti/ grąžinti (iki 2018 m. galiojusią) *pareigą užtikrinti/ koordinuoti viešojo sektoriaus vidaus auditorių kvalifikacijos tobulinimo procesą*, tokiu atveju būtina inicijuoti keisti šiuo metu galiojančius teisės aktus (Vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymą, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimus – 2010 m. kovo 24 d. Nr. 330 „Dėl ministrams pavedamų valdymo sričių“ ir 1998 m. rugsėjo 8 d. Nr. 1088 „Dėl Lietuvos Respublikos finansų ministerijos nuostatų patvirtinimo“ ir kt.) bei galimai rengti naujas su viešojo sektoriaus vidaus auditorių mokymais susijusias tvarkas.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad naujų funkcijų atsiradimas (esamų funkcijų išplėtimas) galimai sąlygotų ir didesnį žmogiškųjų išteklių poreikį.